

22.04.24
Укр.мова

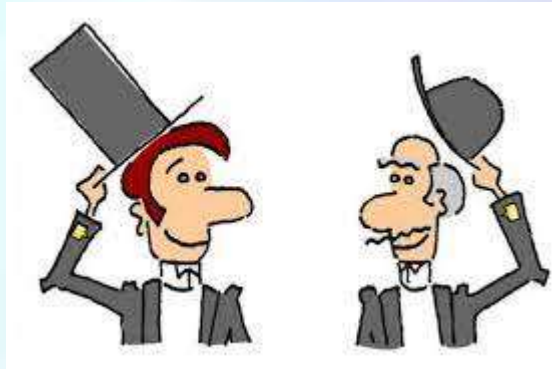
Клас: 9-А (1гр.), 9-Б (2гр.)
Вч.: Харенко Ю.А.

**Текст, його
основні
ознаки.
Будова
тексту.
Мікротема й
абзац.
Ключові
слова в тексті
й абзаці.**

Мета уроку:

- **знати й називати** істотні ознаки тексту, пояснює його структурні особливості;
- **визначати** тему, основну думку тексту, **виділяє** ключові слова в тексті й тематичне речення в абзаці;
- **розрізняти** спільне й відмінне між мікротемою й абзацом;
- **визначати** засоби міжфразового зв'язку в тексті;
- **конструювати** невеликі тексти на певну тему;
- **використовувати** виражальні можливості текстів різних типів, стилів і жанрів у власному усному й писемному мовленні.
- **оцінювати** виражальні можливості текстів різних типів і стилів.

Що об'єднує ці картинки?

Прочитайте текст і виконайте завдання.

Традиції вітання

Словесне вітання має свою історію. Наприклад, «здрастуйте» уже мало хто сприймає як просте побажання здоров'я. Так само й слова «добридень» або «на добраніч» передусім означають, що ми бажаємо приємного відпочинку. «Привіт» та аналогічні вітання можна використовувати лише у своєму середовищі, звертаючись до ровесників і друзів.

Велике значення під час вітання мають і жести. Скажімо, справжні джентльмени обов'язково торкнуться свого капелюха чи навіть трохи піднімуть його. Цікава історія цього жесту. Ще в Стародавньому Римі раби, зустрівши господаря, знімали шапку, щоб показати голену голову — знак рабства. Згодом так само мали чинити й кріпаки перед поміщиком.

А сучасний жест означає буквально: «Моя повага до вас настільки велика, що ви можете використовувати мене, як свого раба». Аналогічний жест у відповідь знімає двозначність цього підтексту (За О. Пономаревим).

А. Визначте тип мовлення (опис, роздум, розповідь) і стиль тексту.

Б. Складіть план тексту.

В. Знайдіть складні речення, укажіть їхній вид.

Г. Знайдіть ускладнені речення. Поясніть, чим вони ускладнені.

План тексту «Традиції вітання»

1. Історія словесного вітання.
2. Середовище «привіту».
3. Жести під час вітання.
4. Сучасні жести вітання.

Роздумуємо!

Що називають текстом?

З чого складається текст?

Що називають мікротемою?

Що називають абзацом?

Як розгортається зміст тексту?

З яких частин складається текст?

Пригадайте основні ознаки тексту.

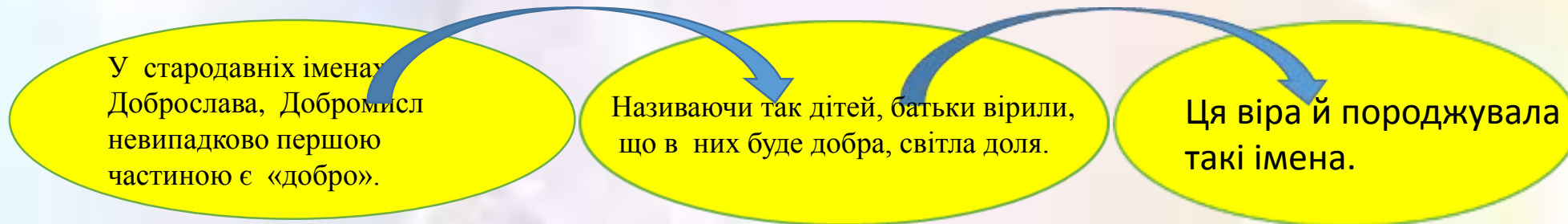
Текст- це завершене усне або письмове висловлювання на певну тему, у якому можна визначити мікротеми, ключові слова.

- **Абзац** – це перехід від однієї мікротеми до наступної позначається.
- Між реченнями тексту буває **послідовний або паралельний** зв'язок.
- **Зміст** тексту розгортається **від речення до речення**.
- Текст зазвичай складається зі **вступу, основної частини та кінцівки (висновку)**.
- **Основні ознаки тексту: основна думка (тема), зв'язність речень, завершеність змісту.**

Між реченнями тексту буває *послідовний* або *паралельний* зв'язок.

Послідовний зв'язок

1.

Ні, не змарнів наш
рід!

2.

Не перевелися й
лицарі на нашій землі!

3.

Жива душа народна.

Паралельний зв'язок

Прочитайте текст. Визначте в кожному з них тему й мікротеми.

Своєрідність компліменту як елемента мовного етикету полягає в тому, що його кажуть здебільшого жінкам чоловіки (хоча цілком можливою є ситуація, за якої послуговуються компліментами будь-які мовці, незалежно від статі та віку).

Існують своєрідні правила вживання компліментів. Їх варто дотримуватися, щоб уникнути можливих непорозумінь.

По-перше, не кажіть людині того, що їй не приємне або зовсім не властиве. Скажімо, хворому навряд чи доречно сказати: «У вас сьогодні прекрасний вигляд», щоправда, це значно доречніше, аніж «свята правда й одкровення» на зразок: «Боже, що з тобою? Ти так змарніла (на тобі кровинки немає)...»

По-друге, комплімент не повинен бути багатозначним: це небезпека його двоякого тлумачення, а головне — сприйняття. Почувши від коханого: «Ти красуня, друга Джоконда», як сприйме це незрівнянна, єдина Оксана чи Мар'яна? Коли весь світ для неї — її коханий, то навряд чи їй хочеться чути з його вуст, що вона лише друга для нього, навіть якщо ця перша — Джоконда.

По-третє, бажано уникати незрозумілих слів (іншомовних, діалектних), якщо вам заздалегідь не відомо, знає їх ваш співрозмовник (або співрозмовниця) чи ні.

А ще комплімент має відповідати ситуації спілкування. Уявімо собі: дружина прибирає квартиру, а чоловік їй каже: «У тебе такий гарний вигляд!» Недоречність подібних слів очевидна.

І, насамкінець, комплімент повинен бути щирим. Зрозуміло, що комплімент — це завжди перебільшення, але в усьому потрібна розумна міра (С. Богдан).

Мікротеми

1. Своєрідність компліментів.
2. Правила вживання компліментів.
3. Не можна казати про неприємні речі.
4. Комплімент не повинен бути багатозначним.
5. Уникайте незрозумілих слів.
6. Враховуйте ситуацію спілкування.
7. Почуття міри.

комплімент

милощі, милість

Прочитайте текст. Визначте в кожному з них тему й мікротеми.

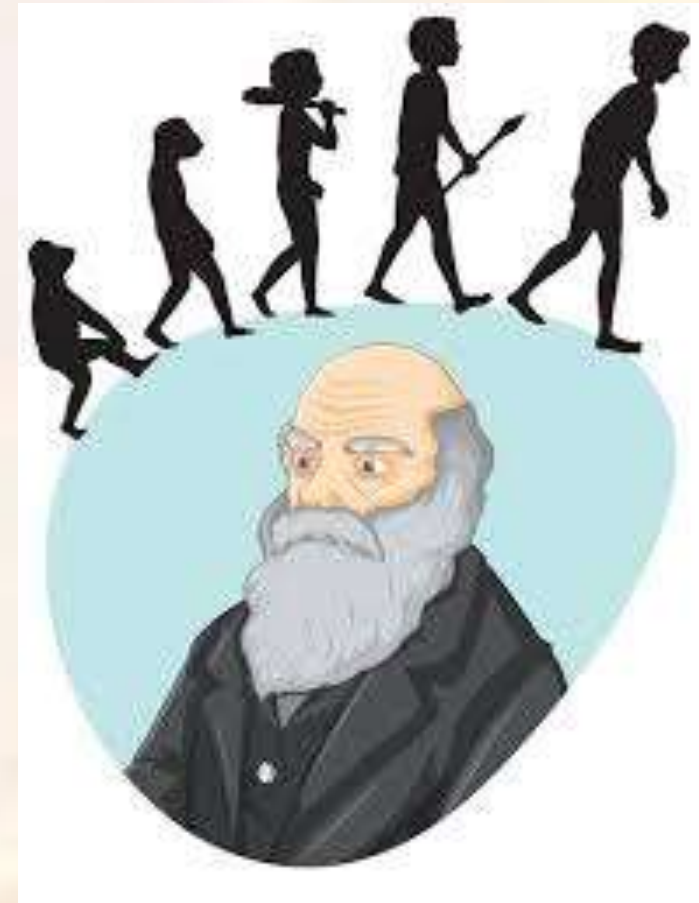
Чарльз Дарвін був запрошений на обід до свого друга. Його сусідкою за столом була молода вродлива дама.

— Містере Дарвін, — грайливо запитала вона, — ви твердите, що людина походить від мавпи? Чи стосується це висловлювання й мене?

— Безумовно, — відповів Дарвін, — але ви походите не від звичайної мавпи, а від чарівної (З книжки «Цікаві бувальщини»).

Мікротеми

1. Чарльз Дарвін на обіді в друга.
2. Запитання вродливої дами.
3. Комплімент.

Мікротема — це виділена в тексті окрема, відносно закінчена думка.
Перехід від однієї мікротеми до наступної позначається ***абзацом***.

Абзац

Тематично об'єднані речення.
Тема.

Ключові слова

ПАН, ПАНІ, ПАННА, ДОБРОДІЙ, ДОБРОДІЙКА, ТОВАРИШ, ТОВАРИШКА

Товариш — це людина, пов'язана з кимось почуттям дружби, щирий приятель; однодумець, спільник: «Хоть ти і грек, та цар правдивий. / Тобі латинці вороги: / Я твій товариш буду щирий» (І. Котляревський); «Хто ж не мріє мати вірного товариша й самому бути таким!» (О. Гончар). Усі похідні від нього мають саме цю семантичну основу: товаришка, товаришувати, товаришування, товариство та ін. Будь-кого товаришем не назвеш. Для цього в нас здавна існують слова пан, пані, панна, добродій, добродійка. Вони вживані як самі, так і з означеннями шановний, вельмишановний, поважний, високоповажний, ласкавий тощо.

Слово пан має два значення: представник панівного класу та форма звертання, прийнята в суспільстві. Воно вживається в сімох слов'янських мовах — українській, білоруській, польській, чеській, словацькій, верхньолужицькій, нижньолужицькій. Українська мова розрізняє два значення слова пан навіть граматично: пани — представники панівного класу й панове — множина при звертанні безвідносно до класової належності.

Деякі мешканці України, що досі перебувають у полоні облудних ідеалів радянської доби, категорично виступають проти слова пан як форми звертання. І посилаються при цьому на Т. Шевченка, який «не любив панів», та на наявність у нашій мові слів на кшталт панщина, запаніти тощо. Але ж Великий Кобзар уживав пан і похідні від нього й у другому значенні — як форму ввічливого звертання. Наведу кілька прикладів за «Словником мови Шевченка»: «Спасибі вам, панове-молодці, / Преславнії запорожці, / За честь, за славу, за повагу»; «Нехай вам, панове товариство, Бог допомагає»; «Панно, пташко моя! / Панно, доле моя! / Не соромся, дай рученьку, / Ходім погуляймо...»

Українська дорадянська література, листування діячів нашої культури є для нас належним дороговказом у виборі форм звертання. Наприклад, Леся Українка до своїх близьких подруг зверталася: «Дорога товаришко!» (до Ольги Кобилянської), «Товаришці на спомин» (вірш-звертання до Антоніни Макарової). У більш офіційній ситуації вживала слова добродію, добродійко, пане, пані. У запорозьких козаків у пошані було звертання пане товаришу, панове товариство.

Фальшивість слова товариш у звертанні до першої-ліпшої людини (це все одно, що кожному жінку називати кохана) одразу викликала появу не зовсім рівноцінних, а то й цілком недоречних замінників: мужчино, женщино, деушко, дамочко.

Отже, без вагань повертаймо те, що належить нам як спадок. Пан (пані) треба вживати перед прізвищем, ім'ям, назвою посади, перед службовим чи науковим званням: пане Петренку, пані Катерино, пане майстре, пане інженере (професоре, лікарю), пані вчителько, панно Лесю; добродію (добродійко) застосовуємо при звертанні без імені та прізвища: «Дякую Вам, добродію, за тепле слово!» (За О. Пономаревим).

Мікротеми

1. Товариш.
2. Пан.
3. Слово пан у Шевченка.
4. Форми звертання.
5. Фальшивість форми звертання товариш.

1. Повертаймо форми звертання.

Вкажіть тему та ідею твору, стиль тексту.

Поясніть пунктограми в тексті.

Орфографічний практикум

Випишіть власні назви, у яких з великої літери треба писати тільки перше слово.

(К/к)абінет (М/м)іністрів України, (Ш/ш)евченківські рядки, (Д/д)овженківська премія, (О/о)рганізація (О/о)б'єднаних (Н/н)ацій, (У/у)манський (Н/н)аціональний (У/у)ніверситет (С/с)адівництва, (Т/т)овариство (Ч/ч)ервоного (Х/х)реста, (М/м)іністерство (Ю/ю)стиції України, (Ч/ч)еська (Р/р)еспубліка, (К/к)улішева проза, (А/а)ндаманське (М/м)оре, (К/к)иївська (С/с)ередня (Ш/ш)кола.

З перших букв виписаних власних назв складіть назву твору Т. Шевченка.

КУЛЬТУРА СЛОВА

- стосунки (взаємини) у родині
- поштова скринька
- сім гривень
- замилювати очі
- крига скресла

1. Запам'ятайте, як правильно наголошувати слова.

**ПринестиИ, віднестиИ, булО,
роблЮ, кажУ.**

Домашнє завдання

- Прочитайте текст і виконайте завдання.

Таємниця усмішки Джоконди

«Джоконда» — найзагадковіший твір Леонардо да Вінчі. І досі не з'ясовано, кого насправді зображено на картині, чому ця жінка в жалобі й водночас усміхається, що хотів сказати людству цією роботою майстер.

Про «Джоконду» напевне відомо лише те, що її написано на початку XVI століття. Спочатку вважали, що на картині зображено портрет Мони Лізи — дружини багатого флорентійського купця. Згодом з'явилися інші версії про те, що то була не дружина, а чоловік, що Леонардо створив автопортрет. Версії й досі виникають час від часу.

Сприймали «Джоконду» теж по-різному. Протягом віків ставлення до неї змінювалося. Одні вважали її красивою, інші — потворною, треті — мстивою, четверті — доброю.

Завдяки узагальненню, характерній особливості творчості художника, «Джоконда» сприймається як образ людини взагалі, і кожний бачить у ній те, що йому близьке, що хвилює, болить. Тобто вона в одному образі уособила все людство з його минулим і майбутнім, жіночим і чоловічим началами, миттєвим і вічним, тривалою боротьбою між добром і злом (За Є. Богатом).

А. Визначте стиль тексту.

Б. Яка тема й мікротеми тексту? (Усно).

В. Допишіть кінцівку в робочий зошит, висловивши свою думку щодо загадки зображеної на картині особи (до п'яти речень).